

ה. על "תנועת הנוער" האנגלית המקורית

מכתב ראשון *

ידידי היקר,

שמעתי מאחורי הפרגוד שמלאו לך חמשים שנה. ובאתי בזה לברכך ברכת היובל ולאחל לך שנות ברכה והצלחה עד מאה ועשרים. ואולם גילו לאזני עוד סוד אחר והוא שמלאו שלושים שנה לעבודתך בצופיות, ומאחר שאני סקרן מטבעי ומעונין בתנועות הנוער, חשבתי שאולי תרשה לי לשאלך צופיות זו מהי.

ואין שאלתי מכוונת לצד החיצוני שבענין. ידעתי שבין החולצות השונות שלובשים אותן בני נעורינו נמצאת גם חולצת החאקי, ואף ראיתי את בני הפלוגות שלכם כשהם יוצאים לטיולים והמקלות הארוכים בידיהם. אך אין זה מענייני. הלא יוצאים לטיולים וציוד דומה בידיהם גם בני תנועות אחרות. אני שואל אפוא: מה שונה מקל ממקל, חולצה מחולצה, טיול מטיול? האם ההבדל רק בצבע, או האם יש משהו מסוים המבדיל בין תנועת הצופים ובין תנועות אחרות? כך שואל אני וכך שואלים הורים אחרים, ונדמה לי שמי שמלאו לו שלושים שנה במלאכה זו, מוסמך לתת לנו תשובה.

אבקשך אפוא לומר לי בקצרה, ובאמצעותי גם

* חליפת המכתבים שממנה לוקחו קטעים אלה נתפרסמה בחוברת מיוחדת לכבודו של מר אריה כרוך, ראש תנועת הצופים העברים בא"י, ע"י הועד הפועל של הסתדרות הצופים העברים בא"י, ירושלים, תש"ב, בשם: מכתבים על הצופיות העברית.

להורים אחרים, מה אתה, כיחיד, רוצה מן הילדים שלנו כשאתה מזמין אותם להיות "צופים". מה זה "צופה" ולמה כדאי (אם בכלל כדאי) לילד להיות "צופה"? למה לא ישאר בבית או ילך לראי-נוע או סתם ישתובב? הלא הילדים ילדים וזמן הילדות קצר כל כך עד שחבל שלא ישתמשו בו לפי ראות עיניהם. בית-הספר לוקח מהם רוב היום. למה לא נשאיר להם את השאר?

מכתב שני

קראתי את תשובתך בעיון רב, ובינתיים דברתי עם כמה צופים והורי צופים. נשאר בי הרושם שבעיניהם הצופיות משחק יפה בשביל ילדים: טוב לצאת במקל וללמוד איתות וכל שאר הדברים שאתה מספר עליהם; אך בזה הכל, ויותר מזה אין מקבלים, וכנראה אין יותר לקבל. רושם זה שקבלתי משיחות עם ההורים ועם הצעירים עצמם — דברתי עם צעירים שהיו פעם צופים — נתחזק בי (תסלח לי) מעצם דבריך אתה. הלא אתה פונה אלי ואל מבוגרים אחרים כדי לענין אותנו בצופיות. אך אני שואל: הלא אין הצופיות בארץ תנועה חדשה; איננה מתמול שלשום. הנני מכיר כמה מבוגרים שהיו פעם צופים והם עכשיו מחוץ למחנה הצופים. ואני שואל: למה? הלא הם הם המדריכים הטבעיים של התנועה של היום, לא אנו שלא עסקנו אף פעם בצופיות; ואם הם, שלמדו את דרכי הצופיות מקרוב, אינם רוצים — או אינם יכולים — להיות מדריכים, אנו מה מקומנו כאן? על טיבה של כל תנועה לומדים מבוגריה. איפה בוגרי הצופיות בתוך הצופיות של היום?

וכאן עיקר שאלתי. את המטרות של הצופיות

אני מכיר ומכבד זה כמה שנים, אך סוף סוף יש כל מיני מטרות יפות בעולם ואנחנו צריכים לבחנן ולבררן לפי מדת הצלחתן למעשה. הצופיות "בית-ספר לחינוך האזרח בחיק הטבע" ? יפה מאד. עכשיו תראה לי את האזרח הזה אשר חינכת. תראה לי מספר אנשים שמתוך חינוכם בצופיות היו לאזרחים טובים יותר. אז אהיה מוכן להאמין בתנועה — כמובן, אם אמצא אותם "מודעה טובה" על עבודתכם. ואולם מודה אני ומתודה שעד עכשיו לא ראיתי מדה פחותה של אנוכיות במי שהיה פעם צופה מאשר במי שלא ראה מחנה צופים מימיו.

הנך מדבר על הצופיות כ"השלמה לבית-הספר". בבית-הספר, כך נראה לך, התלמיד בהכרח סביל; אך הצעיר מטבעו פעיל. יוצא שבלי תנועה כגון תנועת הצופים הריהו מטומטם. ואני מסכים — או הייתי מסכים אילו חשבתי כמוך על חיי בית-הספר. אך יסודות אלה היו צריכים להיות מובלעים (כך נראה לי) בחיי בית-הספר עצמם. בית-ספר שאין בו פעילות אינו בית-ספר, ובכתות נמוכות ובינוניות פעילות זו צריכה ללבוש את צורת המשחקים. אני מסכים אתך שיש צורך להרבות בהודמנויות לעודד את חוש ההסתכלות; אך מי אמר לך שאין זה בכוח בית-הספר? למה לא תצא כתה שלמה לטיול? אם אין זכרוני מטעה אותי מוקדש זמן רב בתכניות-הלמודים שלנו למה שנקרא "טבע". מקצוע זה יש להשתמש בו לעצם המטרה שאתה מציינה. ומה פירוש "ציור", מה פירוש כימיה, מה פירוש גיאוגרפיה וגיאולוגיה, אם לא הסתכלות מחונכת בעובדות החומר והצורה המהוים את עולמנו? כמובן, אם בית-הספר לקוי, אפשר ליצור מנגנון מחוץ לבית-הספר שימלא את החסר ויתקן את המעוות;

אך יותר נכון, לדעתי, לתקן את בית-הספר ולהכניס אליו רוח נכונה יותר.

על ענין החברה כבר רמזתי. כאן שאלה שאפשר לפתרה רק על-סמך הנסיון. אם הנסיון מראה שמי שמקבל חינוך צופי הריהו אזרח טוב יותר, עלינו ללכת בדרך ההיא. אך לפעמים מסופקני אם בכלל אפשר להביא ראיה לזה מתוך הנסיון. אפשר שמי שמחונן ברגש האזרחות הוא שמסתפח לצופים, ולא להיפך שמי שמסתפח לצופים לומד את דרכי האזרחות. ובכלל, דרכי האזרחות אילה הן ואיך אפשר ללמדן? לדאבוני הנני נקרן ומלומד, ואני זוכר בהכרח את הסוגיה היונית בענין זה המסתיימת בספר השני של המדות לאריסטו. אריסטו חשב שהלמוד היחידי בענינים אלה הוא מתוך הרגל המוטבע במנהגי החברה; ואם הצופיות חברה מושלמת שבה לומדים הצעירים מתוך הרגל את חובותיהם החברתיות, הרי אפשר שבצופיות הפתרון לבעיה כולה. אך פתרון זה אפשרי הוא בלבד אם החברה הצופית לא רק תהיה מושלמת כשהיא לעצמה אלא גם תשקף את מגמותיה של החברה הכללית שבתוכה היא פועלת.

ואני חושב לפעמים שבזה ליקויה של הצופיות כאן. הצופיות, כדברייך, תנועה אנגלו-סכסית והיא משקפת אידיאלים אנגלו-סכסיים. משום-כך אין באנגליה מחסור במדריכים ויש מספר הגון גם בין המורים. אך כאן? מי מבין את האידיאלים האלה? ואם אין מבינים אותם, איך אפשר להשרישם בלב הנוער?

אסכם: אם ברצונך לענין את ההורים בצופיות עליך להראות שאינה רק ענין לילדים אלא שהיא דרך-חיים שכוחה יפה גם בשביל מבוגרים. מבוגרים אלה יש לחפש בראש וראשונה בין אלה שהיו פעם צופים;

ואם תוכל לתת להם תוכן ממשי בשביל חייהם ולהעיר בהם את הרצון לעבוד בין הקטנים מהם, תציל את התנועה ואפשר גם את האומה. דרך אחרת אין אני רואה.

מכתב שלישי

אני שמח שזרותי אותך לתשובה כה נמרצת. ואולם לא הנחת את דעתי בנקודה חשובה אחת. מכיר אני כמה בחורים ובחורות בני עשרים בערך שגדלו בתוך תנועת הצופים, ואעפ"כ אינם משתתפים בתנועה עכשיו כמדריכים. כל תשובותיך אינן מועילות לך להתיר קשי זה. הלא הם הם פרי התנועה; ואם הם אינם רוצים לעזור אח"כ בהתפתחות התנועה, סימן רע הוא לתנועה. אני חוזר אפוא ואומר לך: "מה תצעק אלי? תצעק אליהם והם יבואו לעזרתך". ואם אינם באים, שמא לא הצליחה התנועה, ועליך לחפש את הסבה או הסבות.

אך כל זה וכגון זה פרט. אני מהסס עדיין בעיקר. והעיקר הוא תנועות-הנוער כתנועות-נוער. לא נעלם ממני מאמריך בקובץ שהקדשנו ליובל הששים של ד"ר בירם*, וגם קראתי פה ושם בעתונות היומית והחדשית מאמרים על מבוכות הנוער והפעולות הקשורות בהן. נדמה לי שאנו מפריזים. נדמה לי שאנו יוצרים את המחלה. נדמה לי שלולא הדבורים האלה היה הנוער שלנו ככל נוער אחר, תמים וילדותי. כמובן, אם נכניס אותם לענייני "פוליטיקה" בגיל של עשר ולאגודות סודיות בגיל של שלוש-עשרה; אם

* תנועת הנוער ובית הספר התיכון בא"י, מאת אריה כרוך

(על החינוך התיכוני העברי בא"י, 116 - 131).

נדבר באזניהם השכם ודבר על "גורל" ו"טרגיקה" ו"דימוקרטיה" וכל הסיסמאות השגורות, ונתן בידיהם — שוב בגיל של עשר-שלוש-עשרה — את כתבי דוסטוייבסקי וחבריו; מובן שתהיה בעיה ומבוכה ותסבוכת ומחלות נפשיות והתחבטות עד לאין קץ. אם בן חמש-עשרה חושב שהוטל עליו לפתור את כל השאלות הקשות ביותר של הדת והמדיניות והמוסר (ולי נראה שבהלך-מחשבה זה מסייעים בידו כל האגודות והסופרים והמוסדות שלנו, ובית-הספר בכלל), מובן שיסבולויהיה זקוק לכל מיני תיקונים ורפואות. המשורר הרומי אמר, כידוע, שיש לתת את יראת-הכבוד הגדולה ביותר לנוער. וזה נכון. אך יראת-הכבוד צריכה להנתן לנוער, ז"א ל"נערוֹת" שבנוער, לילד כילד, לצעיר בצעיר. התעמולה ההיסטורית שלנו, גם בתוך הישוב וגם מחוץ לישוב, עושה את שלה. אנו שוכחים שיש שלבי התפתחות טבעיים באדם, ואין ילדי בית-הספר עדיין אנשים מבוגרים.

יסודות תנועות-הנוער אצלנו מקורם בהיסטוריקה הגרמנית של אחרי המלחמה האחרונה, וחבל מאד שהלך-החיים הנוצר בארץ לא ידע אלא ללכת בדרך ההיא. תנועות הנוער מה סופן? השלטון הנאצי. "נוער-היטלר" סופו הטבעי אנשי-היטלר.

הריני אדם פשוט. אם סופן של תנועות הנוער וה"מנהיגים" שלהן הוא מה שאנו רואים שם, מוטב שלא יבראו כאן.

אני אומר: מה שאנו רואים שם. הייתי יכול לומר: מה שמתחילים לראות כאן. אותן ההתחלות ואותה השיטה ושמא אותו הסוף. אינני רוצה להזכיר שמות או מעשים. די בקריאה, ויותר מדי בשמיעה, של יום יום. התנועות והארגונים והמחנות וההסתדרויות ספק גדול

אם הם רק לברכה בתוכנו. כמובן, לכולם "אידיאלים" וכו' עד אין קץ. כולם בעד "דימוקרטיה" וחרות ואהבת האדם, בדיוק כמו ה"סוציאל-דימוקרטים". אך אוי לאדם שמעז לחשוב או לעשות אחרת ממה שרמו להם מנהיגם, ואוי לבן מפלגה אחת שנפל בידי בני מפלגה שניה.

נדמה לי שאין מבינים כאן תנועת הצופים מהי. סיסמתם העיקרית (כסיסמתו של כל חינוך אנגלי) היא: think for yourself: תדון על דרכיך בעצמך ולעצמך; לא תהיה עבד למישהו. הצופה לומד להשגיח על עצמו בלי עזרה מן החוץ. הוא לומד להסתמך על עצמו ולמוד את כוחותיו. אך כאן? אני מסופק אם רעיון זה מובן. אנו מחנכים את צעירינו לסמוך על זולתם ולקבל צוים מלמעלה. ובכן עצם היסוד חסר. ומשום כך העזתי לומר שאין יכולת כאן, מתוך חנאי הסביבה, לתת לנו צופיות ממש.

ושוב אני אומר: תתן לנו צופיות ממש, ותציל את האומה מ"תנועות הנוער" וסכנת סופן. אם יש לצופיות כאן הצדקה הריהי כתנועה השמה לפני עיניה בטול ה"תנועות" בתוך הנוער. בעיני אין הצופיות "תנועה", ואין להביט עליה כלל כ"תנועה". היא הנסיון להשיב את הנוער לחיי נוער ממש.

מכאן כל הדברים המוזרים בצופיות שבקשתי הסבר להם. הם מוזרים מנקודת-המבט שלנו, אך לא מנקודת-המבט של הנוער האמתי. הנער מטבעו משחק, מטבעו אוהב אולר ומקל, מטבעו שמח לחיות באוהל ולקשור קשרים מסובכים בחבל ולעזור לרעהו. Baden-Powell הצליח מפני שזכר זאת. אנו אין אנו מצליחים מפני שאנו מלאים פילוסופיה ואידיאולוגיה ומוכרחים לסבך דברים פשוטים. אנחנו מוכרחים ללמד תמיד. אך

הצופה, ואפילו הקשיש שבקשישים, לומד; והוא לומד בדרך הטבע, לא ע"י נוסחאות. דרך חיים זו נאה גם בשביל מבוגרים, שהרי אין צורך שאפילו המבוגרים יהיו משועבדים לנוסחאות. אך בזה אני נוגע בדברים יסודיים כ"כ עד שמוטב לי לשתוק.

מכתב רביעי

אתה מדאיג אותי יותר ויותר. שתי דעות על החינוך, האחת, שמטרתו ליצור בני אדם בעלי כוח שיפוט משלהם, השנייה, שמטרתו ליצור כלים יעילים להגשמת איזה "סדר חדש" שהחליטו עליו אחרים. נדמה לי, במחילת כבודך, שאתה הולך, אפשר שלא במתכוון, בדרך השנייה.

אם אינך תופס את הילד הרך, "לא יצמחו ממנו", כך אתה כותב, "ממשיכים למפעלנו הציוני". יוצא, לפי דעתך, שאין המפעל הציוני דבר טבעי, כמו שמכריזים עליו כרגיל. הוא דבר מלאכותי, כמו שאומרים מתנגדינו, דבר הנכפה עלינו ע"י המנהיגים, ואם נתן לנוער לגדול מעצמו, יעזוב, לפי דעתך, את הכל. וזה על אף כל החינוך שלנו, כל העתונות והספרות וההטפה. משפטך על הנוער הארץ-ישראלי נראה לי קשה, אך משפטך על הציונות קשה אפילו יותר.

ואפשר שאני "חסיד הסטיקה בחינוך", ואפשר שאני רוצה למלא את לבו ושכלו של הילד ירושת העבר; אך ירושה זו אינה בעיני סבל מת וממית אלא זרע חי ומחייה. הנך פסיקן ומבין יפה "סטיקה" ו"דינמיקה" מה הן. אך מחוץ לתחום הפסיקה קורה לפעמים ש"הסטיקה" היא כוח "דינמי". "הסטיקה" שלנו היא ירושת האבות, ואם אין לה כוח דינמי אין

לחינוך שלנו שום ערך. בזה תפקיד החינוך שלנו. להפוך ירושה זו לכוח פורה ומפרה. אפשר שבתפקידו זה לא הצליח עדיין. אם כך עליו לנסות עוד פעם.

אינך מפחיד אותי ע"י המלים הארוכות. את רובן לא שמעתי עד שבאתי לארץ זו לפני הרבה והרבה שנים; את פירושן לא הבינתי עד היום. המחלוקת בינינו בעיקרה פשוטה. הנך כותב: "בבית-הספר לומד הצעיר תורות רבות ושומע וקורא על אידיאות רבות. אבל כל זה אינו מחייב אותו לשום דבר". אני אין דעתי כך. אני הייתי אומר: "בבית-הספר לומד הצעיר תורות רבות. כלומר, הוא רוכש לו את הכלים היסודיים הנחוצים לו כדי להכיר את יצירות האדם והישגיו; והוא שומע וקורא על אידיאות רבות, כלומר, הוא שומע וקורא על היצירות וההישגים ההם, לא רק בעולם המעשה אלא גם, וביחוד, בעולם הדמיון והרגש והמחשבה בכלל. וכל זה מחייב אותו ללכת בדרכים ההן. כלומר, מאחר שלמד להשתמש בשפה כהוגן, ישתמש אף הוא בשפתו כהוגן; מאחר שלמד להבין ולהעריך את תגליותיו של האדם, יהיה אף הוא ער לכל הטוב והיפה בדמיון ובמחשבה". ואני מוסיף, ואני מוכרח להוסיף, אף על פי שעד שקראתי את מכתבך האחרון היה הדבר בעיני ברור מעצמו: "ומאחר שלמד את קורות עמו ואת מבחר יצירותיו, ירגיש אף הוא בצורך להמשיך את הקורות ההן ולהוסיף אף הוא על היצירות ההן". אינני רוצה לנגוע בשאלה עמוקה יותר, אך אני מוסיף גם את זה: "מאחר שלמד את יסודות האמונה והמוסר של עמו, ומאחר שהכיר שדרך-החיים של עמו היא דרך חיים ממש, ילך אף הוא בדרך ההיא ויתפאר שהוא יהודי". במלה אחת, על בית-הספר לפתוח ולפתח את המקוריות שבילד ע"י

השימוש בירושתנו התרבותית: ואם יש משהו בעם שלנו (ועל כך עומדת הציונות) ובילדים שלנו (ועל כך עומד אני), יתגלה ע"י כך, וכך יופיע היהודי החדש. תגיד בודאי שאני "אופטימיסט" או "דוקטרינר". יהא כך. אם הברירה היא בין השקפתך לבין "דוקטרינרות", הריני מבכר את השניה.

אך כמו שצינת אתה, אין כאן "דוקטרינרות". יש כאן הנסיון האנגלי, כל הנסיון האנגלי. מה שאני מתאר לך כאן, ראיתי אני בעיני. ואני כופר בזה שה"פטריוט" האנגלי "פטריוט" פחות מה"פטריוט" הגרמני. הוא מדבר פחות; הוא משתמש במלים פשוטות יותר; אינו מניף את הדגל אלף פעם ביום. אך הוא מושרש בעמו הרבה יותר משהוא מדבר עליו; ונוסף על זה למד לחשוב בעצמו. יש לו כח "יוזמה", "איניציאטיבה", כי לכך חונך.

ולכך שאפו גם אבותינו מקדם. אתה יודע את הביטוי הישן: "חכם ומבין מדעתו". זהו גם האידיאל האנגלי: think for yourself. האידיאל שלך הוא כנראה האידיאל ההפוך: "חכם ומבין מדעתי". ואני נשאר מעונין בזה שיהיה הילד חכם ומבין מדעתו.

הגענו כנראה לסלע המחלוקת העיקרי ולא כדאי להרבות בשיחה על הפרטים. תארתי לך את הצופיות האנגלית, המקורית, ואתה מודה בה; אך אתה אומר שאין אני מבין את הצופיות העברית. אני מבין ומבין, ואני רואה את סופה. בדיוק כמוך טענו משך המאורעות מנהיגי הצופיות בין הערבים. הם טענו נגדנו: "אמנם כן, הצופיות המקורית היא כמו שתארתם; אך אינכם מבינים את הצופיות הערבית". אגיד לך את האמת: כמו שאין אני מעונין בצופיות הערבית בסגנון זה, כך אין אני מעונין (בסגנון זה) בצופיות העברית,

ומי שחושב, ואתה בודאי בין החושבים, שהצופיות
הערבית בסגנון ההוא אינה רצויה, צריך לשקול יפה
יפה אם באמת נכון לכוון באותו סגנון גם צופיות
עברית.

ואני תומך בצופיות סתם, ואם בתי-הספר שלנו
לקויים, תתקן אותם. אך אל לנו לקלקל את האידיאל
הצופי ע"י חשבונות "תנועתיים" המביאים הרס גם
לעולם כולו וגם לישוב.